

УДК 378.147.88:379.85

СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНСТРУКТОРІВ ГІРСЬКО-ПІШОХІДНОГО ТУРИЗМУ В УНІВЕРСИТЕТІ

Зігунова І.С.

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Туристські фірми, які надають послуги інструкторів для супроводу туристських груп на маршрутах активного туризму, створюють умови для гарантовано безпечних подорожей, а отже, мають привабливіший імідж та довіру у споживачів. На сьогодні на вітчизняному ринку туристських послуг відмічається недостатність інструкторських кадрів у сфері активного туризму. Досвід підготовки зазначеної категорії фахівців пропонує Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка на спеціальності «Туризм». Система підготовки інструкторів гірсько-пішохідного туризму побудована на поєднанні громадської системи підготовки інструкторських кадрів та професійної. Навчальна дисципліна «Підвищення туристсько-спортивної майстерності», яка пронизує весь навчальний план, є фундаментом у запропонованій моделі підготовки фахівців в університеті.

Ключові слова: інструктор гірсько-пішохідного туризму, система підготовки, університет.

Постановка проблеми. Аналіз ринку туристських послуг в Україні свідчить про недостатність його насичення фахівцями у сфері туристського супроводу на маршрутах активного туризму. У штаті вітчизняних туристських підприємств, як правило, відсутні фахівці зазначеної сфери, на відміну від закордонних підприємств аналогічного профілю.

В умовах тотальної гіподинамії людей сучасної цивілізації, викликана покращенням умов життєдіяльності та комфортних умов існування, завдяки науково-технічному прогресу та введенням у повсякденне життя комп'ютерних технологій, людина прагне змінити статичні навантаження на власний організм, пов'язані із «зависанням» біля комп'ютера на динамічні, долучаючись у вільний від роботи час до різноманітних активних занять фізичною культурою, спортом і туризмом.

Під час літніх відпусток, канікул, у період теплих весняних вихідних і святкових днів, більшість молодих людей, студентів, школярів, науково-технічних, «офісних» працівників залюбки вирушають на відпочинок у природне середовище: у гори, ліси, до водойм тощо. Туристські фірми, які надають послуги інструкторів для супроводу туристських груп на маршрутах активного туризму, створюють умови для гарантовано безпечних подорожей, а отже, мають привабливий імідж та довіру у споживачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підготовка інструкторських кадрів в Україні – досить актуальне питання, яке у сфері професійної підготовки ще недостатньо вирішене.

Дослідження змісту професійної підготовки фахівців для сфери активного туризму здійснювали вчені І. Дрогов, М. Коллегаєв, К. Короленко, В. Макаров, В. Зігунов та інші. У контексті розробки змісту професійної підготовки інструкторів туристського супроводу вагомими є дослідження вчених М. Арзамасцева, Л. Долгополова, В. Шеманаєва, А. Царьова та інших. Однак у вітчизняному науковому полі не достатньо висвітлені питання професійної підготовки інструкторів туристського супроводу за видами туризму, і зокрема – інструкторів гірсько-пішохідного туризму.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У схваленій урядом країни Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, у розділі «Розвиток людських ресурсів» зазначається про:

- удосконалення системи професійної підготовки фахівців сфери туризму;
- комплексне дослідження ринку праці у сфері туризму з метою визначення потреби у фахівцях відповідного профілю;
- гармонізації кваліфікаційних вимог та стандартів вищої освіти у вищих навчальних закла-

дах, які забезпечують підготовку фахівців у сфері туризму;

– затвердження кваліфікаційних вимог до фахівців туристичного супроводу [6].

Про створення стандартів та затвердження кваліфікаційних вимог до фахівців туристичного супроводу на маршрутах активного туризму наголошує і автор даної статті у своїх попередніх дослідженнях [2]. Експериментальна модель професійної підготовки фахівців на спеціальності

«Туризм» запроваджена у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка, але на державному рівні дана проблема ще не вирішена і залишається актуальним питанням.

Мета роботи – розкрити сутність інноваційної системи професійної підготовки інструкторів гірсько-пішохідного туризму в університеті.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні у нашій державі підготовкою інструкторських кадрів для цілей спортивного туризму займається на громадських засадах Федерація спортивного туризму України (ФСТУ). Дана підготовка ґрунтується, більшою мірою, на власному туристсько-спортивному досвіді особистості, набутому упродовж відвідування туристсько-спортивних секцій, клубів, гуртків, організованих обласними осередками ФСТУ, а також участі майбутнього інструктора у походах і змаганнях з видів спортивного туризму.

Головною дидактичною особливістю зазначеної системи підготовки інструкторських кадрів є багаторазова взаємодія теоретичної та практичної підготовки, з поступовим набором туристсько-спортивного досвіду. Основним організаційно-нормативним документом, що регулює дану діяльність є «Положення про систему підготовки кадрів спортивного туризму», яким визначені наступні інструкторські звання: «Організатор спортивного туризму», «Інструктор дитячо-юнацького туризму», «Інструктор-тренер спортивного туризму», «Старший інструктор спортивного туризму», «Старший інструктор-тренер спортивного туризму», «Інструктор спортивного туризму міжнародного класу», «Інструктор-тренер спортивного туризму міжнародного класу» [5]. Деякі з них можуть бути використані у професійній підготовці інструкторів гірсько-пішохідного туризму.

До експериментальної моделі фахової підготовки зазначеної категорії фахівців увійшли інструкторські кадри, які схематично представлені на рис. 1.

1. *Інструктор дитячо-юнацького туризму* є однією із категорій інструкторських туристських кадрів, що здійснює туристсько-спортивну та краєзнавчо-дослідницьку роботу серед учнівської та студентської молоді у навчальних закладах освіти, туристських та спортивних клубах, колективах фізичної культури підприємств, установ і організацій. Метою його діяльності є популяризація спортивного туризму, залучення учнівської та студентської молоді до активних занять спортивним туризмом, краєзнавством, фізичною культурою та спортом, сприяння формуванню здорового способу життя.

Звання «Інструктор дитячо-юнацького туризму» присвоюється особам, яким виповнилось 18 років, успішно пройшли навчання за даною

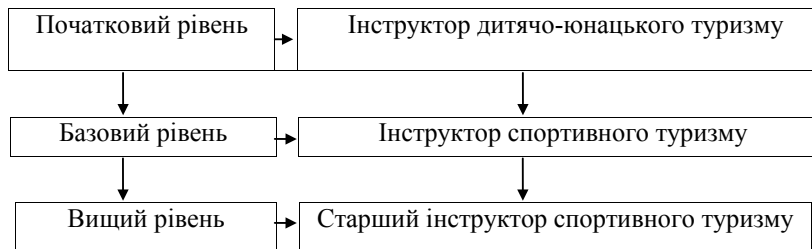

Рис. 1. Категорії інструкторських туристських кадрів, відібрані для професійної системи підготовки

програмою підготовки, взяли участь у заліковому навчально-тренувальному поході I категорії складності, склали залік та мають досвід керівництва туристським походом, не нижче III ступеню складності [3, с. 22–23].

2. *Інструктор спортивного туризму* є основною категорією туристських кадрів, метою діяльності якого є підвищення ефективності розвитку туристсько-спортивного руху в Україні, посилення ролі туризму в соціумі як змістовного активного відпочинку та раціонального проведення вільного часу, підвищення екологічної культури громадян та безпеки туристсько-спортивних і рекреаційних подорожей, а також підготовки майбутніх мандрівників до виживання в екстремальних природних умовах.

Звання «Інструктор спортивного туризму» присвоюється особам, яким виповнилось 19 років, які мають попереднє звання «Інструктор дитячо-юнацького туризму», успішно закінчили базовий рівень (БР) туристсько-спортивної підготовки, мають досвід керівництва спортивними походами, не нижче II категорії складності, отримали позитивну оцінку за роботу стажером на початковому рівні (ПР), або закінчили базовий рівень (БР) та мають досвід керівництва походом III категорії складності [4, с. 38–39].

3. *Старший інструктор спортивного туризму* є вищою категорією туристсько-спортивних кадрів, що здійснює навчальну роботу на семінарах, зборах, курсах підготовки інструкторських кадрів нижчої ланки в осередках ФСТУ. Метою його діяльності є зміцнення ролі туристсько-спортивного руху в державі, посилення його соціального значення, підвищення безпеки спортивних походів і туристських рекреаційних подорожей, підготовку кваліфікованих інструкторських кадрів для здійснення різноманітних туристсько-спортивних заходів.

Звання «Старший інструктор спортивного туризму» присвоюється особам, яким виповнилось 21 рік, мають попереднє звання «Інструктор спортивного туризму», успішно закінчили вищий рівень (ВР) туристсько-спортивної підготовки, мають не нижче I розряду з виду спортивного туризму та досвід керівництва походом IV к.с., а також здійснювали роботу в якості стажера на БР, та мають досвід керівництва походом V к.с. [4, с. 39–40].

Але дана система підготовки інструкторських кадрів не є професійною. Про туристсько-спортивну підготовку інструктора свідчить лише посвідчення, а не диплом навчального закладу про фахову підготовку.

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка пропонує інноваційний підхід до підготовки фахівців сфери туристського супроводу. Згідно запропонованої моделі, про-

фесійна підготовка майбутніх інструкторів гірсько-пішохідного туризму в університеті також є багаторічною та поетапною і вона вкладається в концепцію громадської системи підготовки інструкторських кадрів, яка позитивно себе зарекомендувала на практиці упродовж десятиріч. Взаємопов'язаність двох систем підготовки інструкторських кадрів представлена у таблиці 1.

Таблиця 1
Відповідність громадської (ФСТУ) та професійної (ВНЗ) систем підготовки інструкторських туристських кадрів

№	Рівні підготовки	Освітній ступінь	Термін навчання	Інструкторське звання
1	Початковий	Бакалавр з туризму	1 – 2 курс	Інструктор дитячо-юнацького туризму
2	Базовий	Бакалавр з туризму	3 – 4 курс	Інструктор спортивного туризму
3	Вищий	Магістр з туризму	5 – 6 курс	Старший інструктор спортивного туризму

Навчальний план підготовки фахівців спеціальності «Туризм» зі спеціалізацією «Активний туризм», згідно якого отримують підготовку майбутні інструктори гірсько-пішохідного туризму, до циклу дисциплін фахової підготовки включені туристсько-спортивні дисципліни, такі як «Організація і проведення турпоходів», «Спортивний туризм», «Безпека в активному туризмі», «Організація та методика туристсько-спортивної діяльності» та інші.

Велика увага в отриманні туристсько-спортивного досвіду студентами приділяється навчальній дисципліні практичного спрямування «Підвищення туристсько-спортивної майстерності», яка пронизує весь навчальний план, опрацьовується студентами упродовж чотирьох років навчання за освітнім ступенем «Бакалавр», з річною кількістю 210 годин (7 кредитів щорічно). Практична підготовка студентів за даним навчальним курсом здійснюється згідно методики, запропонованої даним дослідженням. Під час опанування дисципліни «Підвищення туристсько-спортивної майстерності» у студентів відбувається формування професійної компетентності у сфері супроводу туристів на маршрутах гірсько-пішохідного туризму, а також відбувається формування спеціальних знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення інших видів туристсько-спортивної діяльності:

- *рекреаційно-спортивної*, спрямованої на організацію активного відпочинку засобами спортивного туризму і споріднених видів спорту (альпінізму, скелелазіння, спортивного орієнтування), метою якого є оздоровлення, на основі вдосконалення рекреантом технічних умінь та навичок;

- *пригодницько-екстремальної* діяльності, спрямованої на організацію активного відпочинку пригодницького характеру, пов'язаного з отриманням особистістю відчуття «адреналінового стану», з використанням засобів спортивного туризму і споріднених видів спорту [1, с. 7].

Макроциклом у навчально-тренувальному процесі туристсько-спортивної підготовки май-

бутніх інструкторів гірсько-пішохідного туризму прийнято вважати навчальний рік.

Зміст макроциклу *початкового рівня* першого року навчання студентів в університеті є оволодіння початковими вміннями і навичками з техніки гірського та пішохідного туризму. На кінець I курсу початкового рівня туристсько-спортивної підготовки, студент повинен здійснити туристський пішохідний або гірський похід I категорії складності, виконавши нормативи III спортивного розряду та отримати досвід керівництва ступеневими походами.

На 2 курсі *початкового рівня* студенти повинні взяти участь у поході І к.с. та отримати досвід керівництва походом I к.с. Підсумком *початкового рівня* туристсько-спортивної підготовки є отримання звання «Інструктор дитячо-юнацького туризму».

Базовий рівень (3 курс навчання) спрямований на техніко-тактичне вдосконалення для досягнення наступного рівня туристсько-спортивної підготовки, де головною спортивною метою є участь майбутніх інструкторів з гірсько-пішохідного туризму в походах III категорії складності, керівництва походами II к.с., а також участь у змаганнях з гірського, пішохідного туризму та споріднених видів спорту (скелелазіння, альпінізму, спортивного орієнтування) для розширення спектру отриманого досвіду в даній сфері діяльності. Туристи-спортсмени повинні виконати нормативи II спортивного розряду, необхідного для присвоєння звання «Інструктор спортивного туризму».

Базовий рівень (4 курс навчання) – продовження роботи над отриманням наступного інструкторського звання: участь майбутніх інструкторів з гірсько-пішохідного туризму в походах IV категорії складності, керівництво походами III к.с., участь у змаганнях з гірського, пішохідного туризму різного рівня (міського, обласного, всеукраїнського) для зміцнення набутого досвіду у даній сфері, виконання нормативів I спортивного розряду.

Вищий рівень (5–6 курс навчання) передбачає подальше вдосконалення інструкторської кваліфікації майбутніх фахівців. Мотиваційним вектором для магістрантів є досягнення найвищих спортивних розрядів (кандидата у майстри спорту, «Майстра спорту») та інструкторського звання «Старший інструктор спортивного туризму».

Магістранти продовжують відвідувати заняття у групах підвищення туристсько-спортивної майстерності, а також працюють над особистим рівнем професіоналізму за індивідуальним планом у вигляді самостійних тренувальних занять та участі у гірських, пішохідних походах високих категорій складності в якості учасників або керівників (інструкторів).

Макроцикл даного тренувального періоду передбачає участь студентів у гірсько-пішохідних походах V категорії складності та керівництво походами IV к.с. В результаті даного етапу підготовки забезпечується виконання нормативів кандидата в майстри спорту (КМС) або звання «Майстра спорту» (МС), що надає право присвоїти одне із найвищих інструкторських звань – «Старший інструктор спортивного туризму».

Це максимальний інструкторський рівень, який може досягти студент за роки навчання у ВНЗ та приступити з ним до професійної діяльності інструктора гірсько-пішохідного туризму.

Найвищий інструкторський рівень – «Інструктор спортивного туризму міжнародного класу», при наявності бажання та можливостей, випускник зможе отримати після 25 років, виконавши нормативи, вказані у «Положенні про систему підготовки кадрів спортивного туризму» [5].

Базою проведення пішохідних та гірських спортивних походів для студентів є регіони України, гірські системи Карпат, Криму, Кавказу, Уралу, Алтаю.

Висновки і пропозиції. Професійна підготовка майбутніх інструкторів гірсько-пішохідного

туризму – це багаторічний навчально-тренувальний і виховний процес, спрямований на формування у студентів спеціальних знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення туристсько-спортивної діяльності.

Впроваджена та апробована інноваційна система професійної підготовки інструкторів гірсько-пішохідного туризму в університеті підтверджує свою ефективність і може бути використана для створення стандарту професійної освіти інструкторів туристського супроводу та вирішення кадрового питання у сфері туризму на державному рівні.

Список літератури:

1. Зигунов В.М. Професійна підготовка майбутніх менеджерів з туризму до організації туристсько-спортивної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В.М. Зигунов. – Харків, 2015. – 20 с.
2. Зигунова І.С. Особенности подготовки инструкторов туристского сопровождения в Украине / И.С. Зигунова // Туризм і краєзнавство: збірник наукових праць. – Додаток до Гуманітарного вісника ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2014. – С. 43–47.
3. Положення про інструкторів дитячо-юнацького туризму / Спортивний туризм. Інформаційно-методичний збірник. Туристські кадри. – К.: Федерація спортивного туризму України, 2011. – С. 22–38.
4. Положення про інструкторів спортивного туризму / Спортивний туризм. Інформаційно-методичний збірник. Туристські кадри. – К.: Федерація спортивного туризму України, 2011. – С. 38–41.
5. Положення про систему підготовки кадрів спортивного туризму / Спортивний туризм. Інформаційно-методичний збірник. Туристські кадри. – К.: Федерація спортивного туризму України, 2011. – С. 7–16.
6. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року (16 березня 2017 року № 168-р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/168-2017>.

Зигунова І.С.

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

СУЩНОСТЬ ИННОВАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ ИНСТРУКТОРОВ ГОРНО-ПЕШЕХОДНОГО ТУРИЗМА В УНИВЕРСИТЕТЕ

Аннотация

Туристские фирмы, предоставляющие услуги инструкторов для сопровождения туристских групп на маршрутах активного туризма, создают условия для гарантированно безопасных путешествий, а следовательно, имеют более привлекательный имидж и доверие у потребителей. На сегодня отечественный рынок туристских услуг отмечает недостаточность инструкторских кадров в сфере активного туризма. Опыт подготовки специалистов данной категории предлагает Сумский государственный педагогический университет имени А.С.Макаренка на специальности «Туризм». Система подготовки инструкторов горно-пешеходного туризма построена на сочетании общественной системы подготовки инструкторских кадров и профессиональной. Учебная дисциплина «Повышение туристско-спортивного мастерства», пронизывающая весь учебный план, является фундаментом в предложенной модели подготовки специалистов в университете.

Ключевые слова: инструктор горно-пешеходного туризма, система подготовки, университет.

Zihunova I.S.

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

ESSENCE OF THE INNOVATIVE SYSTEM OF TRAINING MOUNTAIN AND HIKING TOURISM INSTRUCTORS IN THE UNIVERSITY

Summary

Tourist firms that provide the services of instructors to accompany tourist groups on active tourism routes create conditions for guaranteed safe travel, and therefore, have a more attractive image and confidence among consumers. Today there is a shortage of instructors in this field in Ukraine. Sumy State A.S. Makarenko Pedagogical University offers experience in training specialists in this category in the specialty of «Tourism». The system of training instructors for mountain and hiking tourism is built on a public and professional system of training of tourist personnel. The academic discipline «Improving tourist and sports skills» which permeates the entire curriculum, is the foundation in the proposed model of training specialists at the university.

Keywords: mountain and hiking tourism instructor, system of training, university.